

1. VIOLENȚA

1.1. Definiție

Violența umană a constituit o preocupare constantă pentru cei interesați să ofere explicații privind cauzalitatea, formele de manifestare, efectele acesteia, pentru a identifica strategii de protecție socială, modalități de prevenție a acestui fenomen.

Violența umană constituie o problemă a societății, indiferent de gradul ei de dezvoltare.

Manifestările violente se întâlnesc peste tot în lume și în toate domeniile vieții sociale și individuale: la școală, la locul de muncă, pe stradă, în familie, între vecini, în locuri de distracție, recreere, în mijloacele de transport în comun, pe stadioane.

Termenul de violență desemnează ceea ce se efectuează cu forță brutală și adesea distructivă.

Violența apare din momentul în care se acționează asupra unui individ sau grup de persoane împotriva voinței acestuia, folosindu-se forța brutală sau forme mai subtile de violență, cum ar fi: intimidarea, amenințarea, coruperea sau șantajul¹.

Subliniind ideea potrivit căreia violența este specifică condiției umane, *Jean-Marie Domenach* identifică trei aspecte pe care aceasta le îmbracă:

- aspectul fiziologic: explozia de energie, care ia un aspect absurd (irațional) și adesea distrugător;
- aspectul moral: atentatul la patrimoniul și libertatea altuia;
- aspectul politic: utilizarea forței pentru a obține puterea și a o folosi în scopuri ilicite.

Conform OMS, violența reprezintă rezultatul „utilizării intenționate sau amenințării deliberate cu forța fizică sau cu puterea, contra propriei

¹ Manu Beatrice, *Violența familială; maltratarea femeii și a copilului*, Editura Ars Academica, București 2009, p. 13-14.

persoane, contra altei persoane, sau contra unui grup sau a unei comunități, care produce sau riscă să producă un traumatism, un deces, un prejudiciu moral, o traumă sau o carență”.

Etienne G. Krug și echipa sa au elaborat Raportul Mondial asupra violenței și sănătății, incluzând în sfera violenței următoarele categorii de acte violente:

- actele de violență interpersonală, demarcate în funcție de tipul relației dintre agresor și victimă și de spațiul în care survine agresiunea în: violență familială și violență între parteneri, pe de o parte, cât și violență comunitară – dintre indivizii fără legături de rudenie;
- actele de violență săvârșite împotriva propriei persoane (automutilări și sinucideri);
- actele de violență colectivă (actele de terorism, criminalitate organizată, genocidul).

1.2. Conceptul de victimologie – clasificări conceptuale și terminologice

Conceptul de victimologie derivă din latină – „victima” și „logos” și reprezintă știința victimei.

În antichitate, victima era considerată ființa vie sacrificată unei zeități. Astăzi, prin victimă înțelegem orice ființă umană care suferă direct sau indirect consecințele fizice, materiale sau morale ale unei acțiuni sau inacțiuni criminale.

Nu pot fi considerate victime cazuri precum:

- polițiștii care în îndeplinirea misiunilor sunt răniți sau își pierd viața;
- luptătorii în confruntări militare;
- inițiatorul acțiunii criminale care își pierde viața în cazul legitimei apărări.

În perioada anilor 1960-1970, criminologii și reformatorii au argumentat că înșiși infractorii au fost victime ale sărăciei, pregătirii școlare insuficiente, relațiilor familiale dezorganizate, discriminării, lipsei locurilor de muncă și altor injustiții sociale.

Treptat, a avut loc delimitarea victimologiei ca știință autonomă (subsumată științei criminologiei), cu un obiect specific – comportarea victimei în procesul agresional.

Opțiunile victimologilor privind definirea victimologiei sunt diversificate. Astfel, unii dintre aceștia consideră că victimologia reprezintă știința comportamentului și personalității victimei raportată la conceperea, realizarea și consecințele directe ale actului agresional asupra victimei. Victimologia relevă cauzalitatea și efectele agresiunii asupra victimei, ordinea în care se produc actele agresionale și limita reducerii acestora, respectiv toate actele agresionale cu un conținut clar: lezarea intereselor unei victime identificate sau care se va individualiza în perioada producerii actului agresional, existând o legătură clară de cauzalitate între actul agresional și efectul victimal.

Guglielmo Gulotta precizează că orice act agresional produce multiple efecte victimogene, astfel că, prin victimologie se asigură „studiul victimei unui delict, al personalității sale, al caracteristicilor sale biologice, morale și socio-culturale, al relațiilor sale cu delicventul și al relațiilor pe care le-a jucat geneza delictului”.

E.A. Fatah, în volumul „Victima este vinovată”, consideră că victimologia are ca obiect „elaborarea – printr-un studiu aprofundat al victimei – a unui ansamblu de reguli generale, de principii comune și de un alt tip de cunoștințe, putând contribui la dezvoltarea, evoluția și progresul fenomenului criminal, al procesului criminogen, a personalității și caracterului periculos al delicventului”. Conform acestuia, agresiunea este reprezentarea unui comportament particular, care, în realizarea unui interes individual, determină agresorul să justifice folosirea agresiunii (fizice sau psihice), ca fenomen al voinței proprii, al culturii sau al întâmplării.

Victimologia prezintă condiția victimei situate în mediul social, starea psiho-fizică generală de vătămare agresională (proporțională cu intensitatea actului agresional), interacțiunea dintre victimă-agresor și social.

Sintetic, obiectul victimologiei îl reprezintă în concepția lui *E.A. Fatah*, tulburările psiho-fizice (cu excepția celor de tip maladiv), efecte ale actului agresiv care afectează în mod direct echilibrul dinamic (biologic și psihologic) al victimei.

I. Gheorghiu-Brădet consideră că obiectul victimologiei, ca parte a domeniului criminalității „care cuprinde consecințele de orice fel produse de

criminalitate și suportate de societate, populație și victimele infracțiunilor” poate fi completat și cu interferențele raportului dintre agresor și victimă, precum și cu intervenția socială pentru restabilirea ordinii sociale.

În volumul „Criminologia generală românească”, Gh. Brădet definește victimologia ca „parte a criminologiei generale și speciale, care constă în totalitatea de idei, concepții, explicații criminologice teoretice și metodologice, despre realitatea social-umană a victimizării societății, populației și indivizilor, prin producerea faptelor fenomenului criminalității”.

Acesta subliniază faptul că nu pot fi percepute separat conceptele de agresologie și victimologie, întrucât cauzele agresionale și efectele victimale sunt inseparabile, ordinea și înlăturarea acestora fiind dependente de variabilitatea actelor individuale exercitate de participanți, precum și de afectivitatea trăirii acestora.

În limbajul comun, în media, cât și în domeniile victimologiei, juridic și social, este utilizat termenul de agresiune.

Agresiunea² reprezintă o comportare socialmente periculoasă, constând într-un atac asupra persoanelor sau bunurilor, cu scopul de a produce leziuni, vătămări, ori suprimarea vieții persoanei, sau distrugerea, degradarea, aducerea în stare de neîntrebuințare a bunurilor.

Asemenea fapte constituie infracțiuni. Din definiția de mai sus rezultă că avem agresiune: a) asupra persoanelor; b) asupra bunurilor.

În ceea ce privește agresiunea, ne interesează mai mult agresiunea interumană. Conduitele umane deviate heterodistructive au în vedere atitudinile agresive caracterizate prin utilizarea forței fizice în raporturile interpersonale³. Spre deosebire de terorism sau terorizare, care constituie forme cronice ale violenței fizice, atitudinea agresivă se caracterizează atât la nivelul conceperii, cât și al execuției, prin rapiditate.

Șicanarea este o varietate minoră a agresivității, întâlnită în diverse relații interpersonale: în familie, între vecini, între prieteni, la locul de muncă.

Șicanarea reprezintă o conduită deviantă ce caracterizează nivelul moral al agresorului și care face parte din arsenalul comportamental pe care acesta îl folosește pentru atingerea scopurilor.

² Antoniu G., Bulai C., Chivulescu Gh., *Dicționar juridic penal*, Editura Științifică Enciclopedică, București, 1976.

³ Butoi T.B. et al, *Victimologie și psihologie victimală*, *Compendiu Universitar*, p. 145-147, Editura Pinguin Book, București, 2008.

Căutând o legătură între agresiune și delicvență, specialiștii au stabilit următoarele categorii ale comportamentului agresiv:

- **Comportament agresiv nediferențiat**, antisocial, ocazional, fără rezonanță obligatorie sau imediată; în asemenea situații, condiționarea fenomenului este trecătoare, ocazională, fără un teren morbid preexistent;
- **Comportament agresiv delictual**, propriu-zis, polimorf și continuu, în cadrul căruia se poate identifica un comportament caracteristic criminal; condiționarea are un caracter constant și este întreținută de factorii de mediu și cei de ordin social negativ;
- **Comportament agresiv rezultat direct al unei stări patologice**, fie preexistente (în cadrul unor afecțiuni psihice), sau dobândite ca urmare a modificărilor de personalitate întâlnite în psihopatii sau în unele narcomanii.

Din punct de vedere psihiatric și sociologic, agresivitatea este considerată un element esențial, normal al personalității, putând fi determinată, dirijată, sau abătută până în momentul când scapă controlului rațiunii.

În opinia lui *Konrad Lorenz*, comportamentul tuturor speciilor ar fi comandat de patru impulsuri:

- a) foamea;
- b) frica;
- c) sexualitatea;
- d) agresivitatea.

Olaf Klingberg apreciază că noțiunea de agresivitate o implică și pe cea de ostilitate. Aceasta din urmă reprezintă o valoare negativă (caracter distructiv al tendințelor active), în timp ce agresivitatea poate avea și o valoare pozitiv-constructivă.

Agresivitatea poate fi privită ca o însușire înnăscută a individului, care este nediferențiată în perioada de constituire a personalității, urmând ca, pe parcursul dezvoltării autogenetice, să dobândească o anumită coloratură, cu tendințe de diferențiere în autoagresiune și heteroagresiune, fără a se face o delimitare absolută, ci numai o predominanță din partea uneia sau alteia.